

34. Particel·la número 15 del llibret de solfes de Joan Cuyàs.

Burgit. Finals del segle XIX.
Cedida: CBBM.

Nom de la tonada: **BURGIT**
Particel·la Nº. 15
Notació de Joan Cuyàs Germés.

La següent tonada és una que "es coneix en la banda de l'Anoia, zona alta del Penedès i part del Baix Llobregat. que ha desaparegut totalment de tot arreu"⁴⁰.

Val a dir, però, que la demarcació d'aquest extens territori és exacte si apleguem sota la denominació de Burgit les variants nominals Brogit i Brunzit, que dóna l'Atles de Dansa... En aquest, la referència al ball conegut com a Burgit es limita a la Beguda Alta.

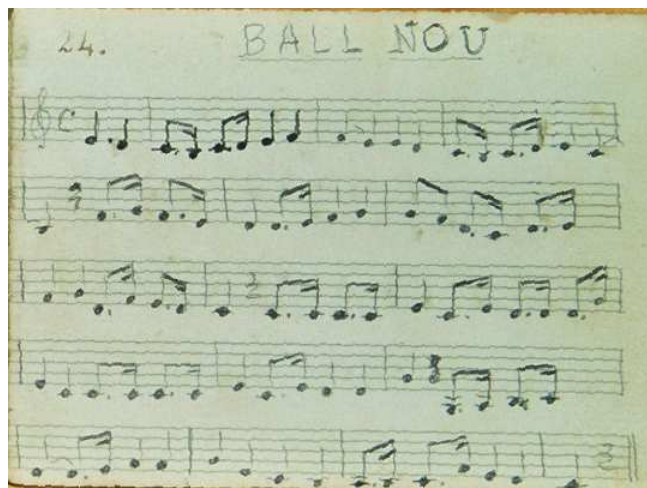
No es té memòria que es ballés a Masquefa.

Nom de la tonada: **BALL NOU (Pepito Carbó)**
Particel·la Nº. 24
Notació de Josep Parera Sabater

La tonada d'aquesta particel·la és a la què ens referíem més amunt, en parlar del Ball Nou antic.

La notació que va fer el *Torróner* el 1947 presenta alguna variació mínima en la manera en què s'interpreta avui dia.

La melodia serveix per a executar tots els balls de Rotlle i, de fet, se n'ha fet un gran ús perquè és de fàcil execució.

35. Particel·la número 24 del llibret de solfes de Joan Cuyàs.

Ball Nou. Notació del 1947. Cedida: CBBM.

36. Particel·la número 25 del llibret de solfes de Joan Cuyàs.

Shotis de Corrandà. Notació del 1947.
Cedida: CBBM.

Nom de la tonada: **SHOTIS (antic)**
Particel·la Nº. 25
Notació de Josep Parera Sabater

És la música amb la qual s'executava aquest ball abans d'en Carbó. Es tracta d'una primera dansa anomenada *Shotis de Corrandà* que va ser modificada per l'Àngel Matas i que va convertir-se en el *Xotis Corredís*. "també el vaig canviar. Es ballava els quatre passars i llavors quatre sotacames seguits, i vaig dir: fem una mica de combinació de Maria Antònia (...). Jo li vaig posar *Xotis Corredís* perquè llavors fèiem salts d'un cap a l'altra."⁴¹

A dia d'avui, però, el *Xotis Corredís* es balla amb la música de la Polka (Particel·la núm. 28 i la 26).

⁴⁰ Ídem. Nota núm. 4.

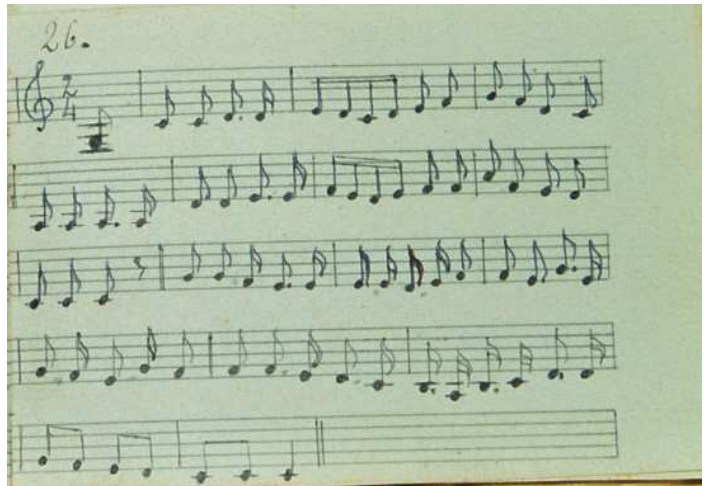
⁴¹ Ídem.

Nom de la tonada: ---(**Polka**)
Particel·la Nº. 26.
Notació de *Josep Parera Sabater*

Aquesta és la música notada com a Polka en la particel·la número 28. Aquí no li van posar el nom, però. D'acord amb en Matas, aquesta música "li vaig fer escriure a l'Enric Pujol, perquè aquí no hi era. Perquè no es perdi la lletra, dic: *Escriu-me! I tal i com jo li anava cantant ell escrivia, perquè si no, no hi foren aquí*"⁴².

El fet que aquesta particel·la sigui notada al costat de la del Schotis vell, i sense títol, pot haver facilitat que hagi acabat sent la música predilecta per a ballar el Xotis Corredís per una mala interpretació dels músics de gralla que van tocar per a la colla els anys noranta.

Altres poblacions on hom el balla són: L'Arboç, la Beguda Alta, Llorenç del Penedès, Montblanc, Sant Bartomeu del Grau i Sant Quintí de Mediona.

37. Particel·la número 26 del llibret de solfes de Joan Cuyàs.

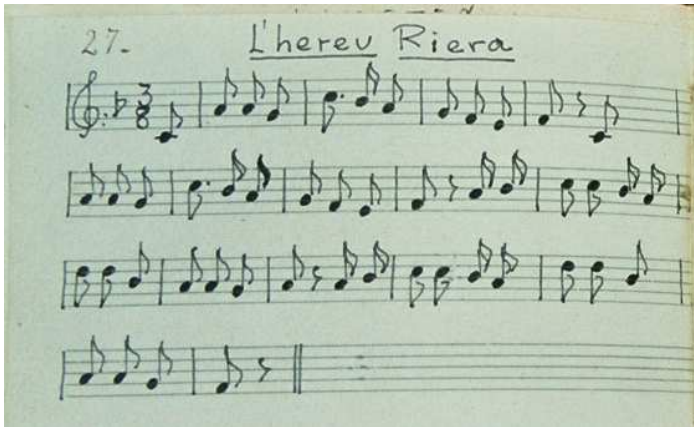
Tonada sense nom. Correspon a la Polka i amb ella hom balla es *Xotis Corredís*. Notació del 1947.
Cedida: CBBM.

38. Colla de Ball de Bastons de Masquefa.

Executant el *Xotis* els anys vuitanta. Moment en el qual les puntes entren i els mitjos s'obren. Cedida: CBBM.

⁴² Ídem.

39. Particel·la número 27 del llibret de solfes de Joan Cuyàs.

L'Hereu Riera. Notació del 1979. Enric Pujol Rovira.
Cedida: CBBM.

Nom de la tonada: **L'HEREU RIERA**

Particel·la No. 27

Notació d'Enric Pujol Rovira.

Tot i que la notació musical és recent, ningú no sap quin ball s'executava amb aquesta tonada i és molt probable que amb cap ni un, i que sols fos una música per acompanyar els cercaviles.

L'Hereu Riera és una melodia popular molt prodigada arreu Catalunya, de ritme ternari. Per regla general, les melodies dels balls de bastons són notades en ritme binari i formades per frases de vuit compassos⁴³. La cosa certa és que la tonada coneguda com la *Raspa* també s'hi

adhereix a aquesta excepció però tot i ser una música que s'interpreta a l'hora de ballar el ball del mateix nom, no hi és notada en aquest llibret.

Hi ha publicada una llarga llista d'obres que tracten el tema de *L'Hereu Riera*⁴⁴ i donat el cas que no podem oferir-ne la coreografia de Masquefa ens limitem a mencionar-la.

En un gran nombre de poblacions es ballen les notes de *L'Hereu Riera*, entre les més pròximes destaquem Castellar del Vallès i Sant Quintí de Mediona.

Nom de la tonada: **POLKA**

Particel·la No. 28.

Notació d'Enric Pujol Rovira.

40. Particel·la número 28 del llibret de solfes de Joan Cuyàs.

Polka. Notació del 1979. Enric Pujol Rovira.
Cedida: CBBM.

Ja hem dit més amunt que avui dia la tonada de la Polka s'interpreta per ballar el *Xotis Corredís*. També per ballar el ball de *Rigodons*, introduït per en Matas els anys 1980.

El ball de bastons que coneixem com la Polka és un dels tres del repertori de la colla que van ser compostats per l'Àngel Matas després del 1978. Aquesta dansa va sorgir de la necessitat i la voluntat de fer ballar conjuntament la més de

vintena de bastoners que formaven la colla els anys 1980. "La Polca va ser un ball que em vaig inventar jo. Tot rumiant vaig fer un ball perquè tots els bastoners que hi havia llavors, hi havia molta colla, poguessin ballar el mateix ball. I sí, tot rumiant i passant per aquí, ara passa per allà, ara pica aquest, ara pica aquest altre, el vaig treure. És un ball que necessita, almenys, 24 o 28 balladors."⁴⁵

⁴³ *Atles de Dansa...* Pàg. 37.

⁴⁴ Una de molt interessant és l'obra que va escriure el músic i flabiolaire de la Colla de Ball de Bastons de Masquefa Àngel Vallverdú i Rom, en col·laboració amb Robert Rovira i Ferré, membre de la Junta Directiva de la Coordinadora de Ball de Bastons de Catalunya. L'obra *Les Músiques del Ball de Bastons i el seu context* dedica tot un capítol (pp. 713-724) a aquesta tonada.

⁴⁵ Àngel Matas Fosalba. *Ídem*. Nota núm. 4.

41. Colla de Bastoners i Bastoneres de Masquefa.

Execució per primera vegada del l'espectacular ball de la Polka el 1984 al Festival Internacional de Música de Cantonigrós. Cedida: CBBM.

Tan sols s'ha ballat en comptades ocasions. La seva estrena va tenir lloc el 1984 durant el *Festival Internacional de Música de Cantonigrós*. Va ser tot un èxit.

La música de la Polka és una adaptació lliure d'un tema *musical* dels anys 1930 que en Matas va manllevar i adaptar per al ball de bastons. Per tal de notar-la al llibre de partitures li va dictar a l'Enric Pujol. Fins i tot el mateix Matas recordava que aquesta tonada tenia lletra. Diu:

*"Yo soy la maquinista del amor
del tren que alegre va, va, va.
Y sin pensar que un día, a lo mejor
puede descarilar, lar, lar"⁴⁶*

42. Colla de Bastoners i Bastoneres de Masquefa.

Una altra imatge de l'estrena memorable d'un ball. Cedida: CBBM.

⁴⁶ Ídem. Nota núm. 4.

Nom de la tonada: **PERICÓ (nou)**
Particel·les Núm. 29 i 30
Notació d'Enric Pujol Rovira.

Com havíem vist, antigament a Masquefa s'havia ballat un ball amb aquest nom. El cert és que ni el mateix Matas ho va arribar a conèixer com s'executava i és probable que es deixés de ballar molt abans dels anys 1930. El ball que avui dia coneixem com a Pericó, en Matas el feu tot "recordant uns (altres bastoners, els de Castellar del Vallés) que ballaven d'aquella manera. En especial la part de les esses. Una vegada, el cap de colla dels de Castellar, Antonio Castillo, en veure el nostre ball es va empenyar una mica, i tot".⁴⁷

43. Particel·les números 29 i 30 del llibret de solfes de Joan Cuyàs.
Pericó (nou). Notació del 1982. Enric Pujol Rovira. Cedida: CBBM.

Però la cosa certa és que hi han certes similituds en la forma de ballar de les dues colles, a l'hora de fer les passades i fins en la manera de saltar. En això hem de dir que "la manera com es dansa a Masquefa és una transició entre la del Penedès, la part que toca a Vilafranca, una mica cap a l'Arboç, i la part del Bages. La manera de saltar té a veure més amb la part del Bages i el Vallès que no pas amb la del Penedès. Segons quins balls i segons quins cops són més del Penedès. És una transició, un aiguabarreig fantàstic, fascinant, si t'hi fixes."⁴⁸ Altres poblacions on es balla el Pericó són: Bellmunt de Noguera, Cambrils, L'Espluga de Francolí, Reus, Tarragona i Valls.

44. Colla de Ball de Bastons de Masquefa.
Executant el Pericó (nou) els anys vuitanta. Moment en el qual hom fa el salt de cangur.

Quan la colla actual passava en cercavila, per davant de cal Tabola solien fer una parada i executar aquest ball en honor del mestre Matas.

Cedida: CBBM.

⁴⁷ Ídem.

⁴⁸ Ídem.

Nom de la tonada: **HIMNE DE RIEGO (Títol en el llibre: Sant Llorenç)**

Particel·la N.º. 22.

Notació de Joan Cuyàs Germés.

Població on l'interpretava: Sant Llorenç d'Hortons.

Tot i que aquesta tonada porta el títol de S. Llorenç en el llibre d'en Cuyàs, el cert és que la melodia és la que hom coneix com *Himno de Riego* o *Himne de la República Espanyola*.

Amb aquesta música hom havia ballat antigament el ball de la *Processó* i actualment serveix per a ballar la *Raspa*. Tot i què aquest ball té una tonada pròpia dita del mateix nom, d'uns anys aquí hom la ve executant al ritme de l'*Himne de Riego*.

45. Particel·la número 22 del llibret de solfes de Joan Cuyàs.

San Llorenç. Correspon a la tonada de l'Himne de Riego. Amb ell es balla la Raspa. *Finals del segle XIX.*
Cedida: CBBM.

Hom balla la Raspa a Cambrils, Castellar del Vallès, Castellbell i el Vilar i Sant Bartomeu del Grau.

46. Colla de Ball de Bastons de Masquefa ballant la Raspa. Masquefa, 1996.

Hem de recordar la descripció que fa F.P. Bové en el seu llibre quan diu que *els balls en els quals hom pica a terra acostumen a ser balls d'adoració*. Sent la *Raspa* una creació moderna, hom no pensa que en Matas tingués present aquesta particularitat quan el va idear.
Cedida: CBBM.

CERIMÒNIA D'ADORACIÓ DE CORPUS CHRISTI

*Creació de Salvador Sabaté Bonastre. S'executa sense música.

Encara que no és pròpiament un ball, durant aquesta cerimònia religiosa els bastoners executen una coreografia. Hom la va estrenar l'any 1945, continuant vigent uns anys més, fins que es va deixar de fer cap a finals dels anys 1950.

"En aquells temps la Colla de Bastoners de Masquefa, quan acompanyava les Autoritats a l'església, durant la celebració de la Missa es feia l'adoració del Sant. Tota la Colla, posats els bastoners en dos rengles, entraven pel passadís del mig caminant amb aire marcial fins a l'altar major i allà es feia aquesta cerimònia. La seva execució era guiada per un bastoner que marcava els diferents passos amb cops de bastó:

47 i 48. Colla de Ball de Bastons de Masquefa.

Moment de la Cerimònia d'adoració en el Corpus Christi en de la seva recuperació el juny de 2003. A baix, ball de Processó. Cedides: AJM.

Primer cop: Tots els bastoners es posaven de genolls a terra.

Segon cop: Abaixaven el cap en senyal d'adoració.

Tercer cop: S'aixecaven i es posaven drets.

Quart cop: Mitja volta.

Cinquè cop: Marxaven passadís enllà fins el final de l'església."⁴⁹

No va ser fins l'any 2003 que hom va reprendre la tradició. Actualment, hom executa solament els tres primers cops durant la cerimònia i fora de l'església. Seguidament hom balla la Processó.

⁴⁹ Memòries d'un Bastoner (1996), Pàg. 36.

ALTRES TONADES

Aquestes melodies eren interpretades per en Joan Cuyàs, en Pau Matador i el seu germà Tonet en altres poblacions.

Nom de la tonada: **CONTRADANSA**

Particel·la N°. 16.

Notació de *Joan Cuyàs Germés*.

Població on l'interpretava: Sant Llorenç d'Hortons o Gelida.

Nom de la tonada: **NEGRITO**

Particel·la N°. 17.

Notació de *Joan Cuyàs Germés*.

Població on l'interpretava: Sant Llorenç d'Hortons o Gelida.

Nom de la tonada: **BALL NOU de S, Llorenç**

Particel·la N°. 20.

Notació de *Joan Cuyàs Germés*.

Població on l'interpretava: Sant Llorenç d'Hortons.

Nom de la tonada: **DRAGONA**

Particel·la N°. 21.

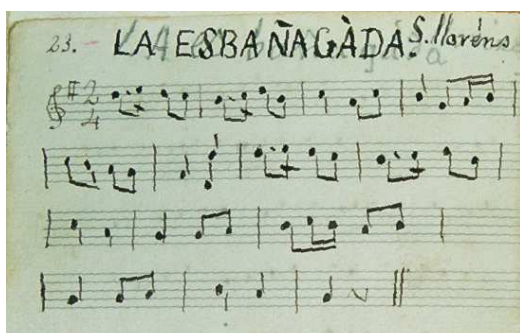
Notació de *Joan Cuyàs Germés*.

Població on l'interpretava: Sant Llorenç d'Hortons o Gelida.

Nom de la tonada: **L'ESBANYAGADA**

Particel·la N°. 23. Notació de *Joan Cuyàs Germés*.

Població on l'interpretava: Sant Llorenç d'Hortons o Gelida.

53. Particel·la número 23 del llibret de solfes de Joan Cuyàs.

L'Esbanyegada. Finals del segle XIX.

Cedida: CBBM.

49. Particel·la número 16 del llibret de solfes de Joan Cuyàs.

Contradansa. Finals del segle XIX.

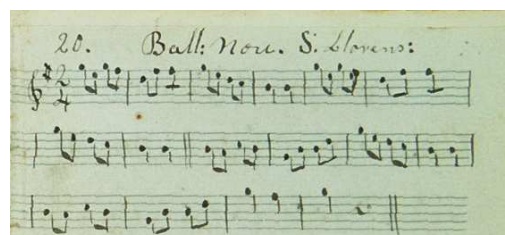
Cedida: CBBM.

50. Particel·la número 17 del llibret de solfes de Joan Cuyàs.

Negrito. Finals del segle XIX.

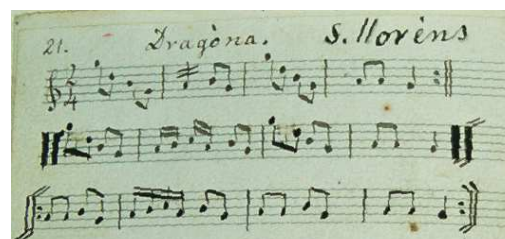
Cedida: CBBM.

51. Particel·la número 20 del llibret de solfes de Joan Cuyàs.

Ball Nou de Sant Llorenç. Finals del segle XIX.

Cedida: CBBM.

52. Particel·la número 21 del llibret de solfes de Joan Cuyàs.

Dragona. Finals del segle XIX.

Cedida: CBBM.

MÚSICA DE FUSTA

El flabiol

Tradicionalment, els *Bastoners de Masquefa* han ballat sempre al so del flabiol i sense tamborino. El flabiol és un instrument de vent, fet de fusta dura: ginjoler, boix, cirerer, ametller, entre d'altres. Normalment fa uns vint o vint-i-cinc centímetres de llargada i hom el toca amb la mà esquerra.

Si considerem el mot de Joan Cuyàs, ell era conegut com el *marxant de la flauta*, per la qual cosa podria ser que aquest fos l'instrument que feia servir per fer ballar els bastoners, enlloc del flabiol, però això és només una conjectura.

El flabiol que tocava en Pau *Matador* era dels anomenats de dos peces (amb *cap* i *cama*) amb el bec pla.

Quan va morir, el flabiol va quedar pel fill gran i hereu Josep Orpí, i el timbal (o tamborino, com ells en diuen d'aquest instrument) va quedar per el segon dels fills.

Els anys cinquanta del passat segle el *Museu de Vilafranca del Penedès* va demanar els instruments a la família perquè formessin part del fons del museu i poder exhibir-los. Amb el temps van desaparèixer.

Hi ha dues explicacions a aquest fet: una es la que proporciona el nét del Matador, Jaume Orpí, qui diu que els instruments van acabar al rec els anys setanta quan al museu s'hi feien obres. L'altra explicació és la que dóna la filla gran del *Matador*, qui diu que van desaparèixer en un incendi que hi va haver al mateix museu, ara be: els instruments no van acabar cremats... Sigui com sigui, els instruments s'han perdut.

54. Flabiol d'en Pau Matador.

Era de fusta fosca, probablement de ginjoler (Vallverdú). En gairebé totes les imatges del flabiolaire hom pot veure que la digitació correspon a la nota Do. Cedida. Jaume Orpí Casas.

55. Masquefa. Bosc de l'Alzinar, 2004.

Dels arbres d'aquests bosc procedien els llucs d'alzina per a fer els bastons.

Cedida: AJM.

sabien, però feien la vista grossa. Després de tallar-los es deixaven assecar i posteriorment es pelaven i es feien cilíndrics. No els hi posaven betes per assegurar-los al canell. Els anys setanta i vuitanta hom havia fet servir mànecs de pic, també d'alzina, i tornejats. Actualment els fa un torner de Torelló.

Els bastons

Són els instruments musicals del ballador. Bo i picant fort marquen el ritme dels passos durant el ball, i això s'aconsegueix donant cops secs.

Fan uns 40 cm. de llarg, són cilíndrics i s'han de poder agafar bé amb la mà. Tradicionalment es feien de fusta de lluc d'Alzina, resistents i de bell so.

Després de la Guerra Civil, els pals es feien dels llucs de les alzines del bosc de la finca Vilaclara. Per tal de dir la veritat (i en boca d'un vell bastoner), els llucs eren robats. Els masovers de can Massana ho

CAP A UNES CONCLUSIONS

Les musiques dels balls de bastons de Gelida i Sant Llorenç d'Hortons estan íntimament lligades a les de Masquefa. Això és degut, sens dubte, a què els músics les van interpretar sempre en una àrea territorial molt restringida.

La *Colla de Ball de Bastons de Masquefa* conserva íntegre el seu patrimoni musical gràcies a les notacions del llibret de solfes d'en Joan Cuyàs.

Tot i aquesta singularitat, no podem dir que hi hagi hagut sempre una correspondència precisa entre tonada i ball. El grau d'habilitat dels diferents músics al llarg de la història de la colla ha fet que en algunes ocasions es mantingués la coreografia, però que s'executés al so d'una altra tonada, i viceversa. La notació de la música tampoc ens assegura que aquestes melodies (o fins els balls) siguin pròpies de Masquefa.

Troblem que el repertori actual de balls és de característica *matasenca*, (si se'm permet el neologisme), car una gran quantitat de danses han patit alteracions o canvis en la seva coreografia deguts al mestre Àngel Matas, canvis que obeïen a diferents necessitats, i que van ser introduïts per tal de fer-los més bells i complets.

Entre el 1945 i el 1962 la correspondència entre tonada i ball va ser gairebé nul·la. A partir de l'any 1978 els balls van recuperar la seva veu pròpia, tot i que també van patir una gran quantitat de canvis en les coreografies, i fins hom va crear-ne quatre de nous, amb tonades manllevades d'altres balls.

Aquesta habilitat d'adaptació i la voluntat d'evolucionar demostra que el ball de bastons és una tradició viva en la qual cada generació ha deixat més o menys marcada la seva particular empremta.

La meva tesi

És molt probable que el *Marxant de la Flauta* hagués ensinistrat⁵⁰ la colla de Masquefa i fins que en fos el seu fundador. Aquesta és la meva tesi, puix tots els indicis apunten cap aquesta direcció. A dia d'avui, però, hom no ha trobat cap prova documental que ho corroborei. Confio que un dia hom la torbarà.

Junt amb la tesi de la fundació de la colla voldria reiterar la que anticipava en la descripció del llibret de solfes d'en Cuyàs. Proposo que la "D" que hom pot copsar en la part superior de certes partícels del llibret, en ocasions acompanyada d'una aspa o d'una creu, i de la qual no puc oferir a dia d'avui cap significat acrònim vol marcar i designar les tonades que acompanyaven els balls de bastons a Masquefa exclusivament. Així, doncs, proposo que les atribuïbles a la nostra vila són:

Processó (La partícels té una creu, enlloc d'una "D")
Marxa Reial
Diana
Rotllet
Pavana
Gloriós
Sitjetana
Pastoreta
Ball Nou (l'antic, però)
Maria Antònia

⁵⁰ Sabem que en Pau *Matador* ensinistrava colles bastoners, tant en la música com en les coreografies.

TRIBUT

La matinada del divendres al dissabte 6 d'octubre de l'any 2006, el senyor Àngel Matas i Fosalba va passar avall a l'hospital de Martorell. El gran cor que tenia li va fallar.

El matí del mateix dissabte, cap a les nou, la germana petita de l'Àngel, la Lola Matas, em va telefonar a casa i m'ho va comunicar. La meua estampa, en cas que algú l'hagués pogut veure, devia ser un tros de glaç. La única cosa que em va passar pel cap i que vaig dir a la Lola va ser

que no havia tingut temps d'ensenyar-li les fotografies que ens vam fer a la ciutat de *Targoviste* (Romania), de la qual havíem tornat no feia gaire després de participar en un festival folklòric, representant el nostre poble i país.

De seguida vaig telefonar a la cap de colla del moment, la Teresa Porta Isart, i li vaig comunicar la notícia. Poques setmanes abans, la Teresa i jo l'havíem anat a veure a requeriment seu i li havíem promès que el dia del seu enterrament la colla li ballaria un parell de balls. *Quins vols, Àngel?* Ell, després de pensar-ho un segon, va contestar: *El Pericó... El Pericó i el Ball Nou.*

La tarda del dissabte, la Teresa i jo vam anar al Tanatori de Martorell a presentar-li els nostres respectes a la família. Vam entrar dins el saló de vetlla i vam romandre una bona estona al costat de l'Àngel. Després vam començar a cercar bastoners i exbastoners per tal de convidar-los a la solemne ballada que faríem diumenge el matí.

Arribat el dia, els bastoners vam esperar la comitiva funerària a les portes del cementiri municipal. Quan va arribar el cotxe i van disposar el bagul amb les restes mortals del mestre davant nostre, vam executar el Ball Nou i el Pericó al so del flabiol de l'Àngel Vallverdú. Vam ballar vint-i-quatre bastoners i tres banderes: la del segle XIX, la verda de l'any 1950 i la vermella de l'any 1978.

Acabat el ball, els bastoners vam avançar-nos a la comitiva funerària i ens vam disposar en dues fileres per a fer-li un passadís d'honor al nostre amic. Mentre el bagul passava vaig proferir un crit: "Amunt banderes!". El seu cos va ser inhumant amb el dels seus al nínxol familiar número 72 del cementiri municipal.

Algú va dir recentment en la colla: *Un sol home no representa tota la colla.*

Aquesta persona té tota la raó: sense altres vuit no hi hauria ball de bastons. Ara be: Tal volta perquè la meua estimació pel vell mestre sempre ha estat desmesurada, no puc pas treure'm del cap una resposta que en aquell moment no vaig atrevir-me a dir, però que vull deixar-la escrita aquí:

Sí, tens raó: un sol home no representa a tots els bastoners. Però en Matas (com ho feu Salvador Espriu amb els mots), ens va salvar la tradició en els moments més durs de pobresa i de repressió cultural que mai ha tingut aquest país.

Un sol bastoner no representa la colla, però en el cas d'en Matas: Quin un, de bastoner!

56. Àngel Matas Fosalba.

*Envoltat d'amics. Masquefa, anys quaranta.
Cedida: Família Matas Fusalba.*